

УДК 801.81:398.21

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-12>

Олеся НАУМОВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-9290-7843

доктор філологічних наук, доцент,

завідувачка кафедри фольклористики

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) *lesyanaumovska@gmail.com*

Ірина ГРИЩЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7152-6961

доктор філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

Навчально-наукового центру «Інститут біології»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) *hryshchenko_i@ukr.net*

СУЧАСНА ДЕМОНОЛОГІЧНА БИЛИЦЯ: ОБРАЗНІ КОНСТАНТИ ТА МОДИФІКАЦІЇ

Статтю присвячено вивченню образної парадигми одного із найпродуктивніших сьогодні жанрів фольклорної прози – демонологічної билиці, яка характеризується жанровими константами та водночас модифікацією, пов'язаною з різночасовими змінами міфологічних уявлень українського народу. Внаслідок проведеного аналізу з'ясовано, що образна парадигма сучасної демонологічної билиці вміщує як «класичні» образи, властиві зразкам цього жанру неказкової прози, зафіксованим у XIX ст. (відьми, мерці, упирі, домовики, русалки тощо), так і нові (еті, інопланетяни та ін.), поширення котрих у міфомисленні українців зумовлене, ймовірно, загальними глобалізаційними тенденціями сьогодення. Окрім того, «класичні» образи у билиці помежів'я XX–XXI ст. демонструють модифікації на кількох рівнях: 1) зміни зовнішніх характеристик (наприклад, зображення домовика у звичному для сучасної людини одязі – спортивному костюмі, краватці тощо); 2) контамінації функцій демонологічних істот (лоскотання й одушення домовиком жертв за порушення ними поведінкових норм сакрального простору); 3) осучаснення й урбанізації топосних маркерів (локалізації демонологічних істот у «квартирі», «клубі», «школі» тощо); 4) зміни сутнісних образних характеристик (надання упиреві семантики захисника свого села та ін.); 5) зниження загального рівня семантики загрози з боку потойбічних істот, що можна пояснити нівелюванням почуття страху через насиченість інфопростору продукцією (фільмами, комп'ютерними іграми та ін.) категорії «horror» із її конотацією вимислу, фантастичності, на відміну від демонологічної билиці, у реальність змісту якої вірять, що є одним із основних законів неказкового народного епосу. Загалом сучасна билиця демонструє превалювання плинності образної системи: зі збереженням традиційних сюжетних елементів і функцій відбувається заміщення персонажів на новітніх, властивих інформаційному просторові сьогодення. Аналіз образів демонологічної прози є перспективним, оскільки сприяє осмисленню сучасної міфопоетичної картини світу українства.

Ключові слова: фольклор, проза, епічний жанр, билиця, демонологія, образ.

Olesya NAUMOVSKA,

orcid.org/0000-0002-9290-7843

Doctor of Philology, Associate Professor,

Head of the Department of Folklore Studies

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) *lesyanaumovska@gmail.com*

Iryna HRYSHCHENKO,

orcid.org/0000-0002-7152-6961

Doctor of Philology, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Language Training

Educational and Scientific Center “Institute of Biology and Medicine” of Taras Shevchenko
National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) *hryshchenko_i@ukr.net*

MODERN DEMONOLOGICAL FOLKLORIC ACCOUNT: CHARACTER CONSTANTS AND MODIFICATIONS

The article is oriented forward to the study of the character's paradigm of one of the most productive genres of folk prose today – demonological folkloric account, which is characterized by genre constants and at the same time by some

modifications associated with different changes in mythological ideas of the Ukrainian people. As a result of the analysis, it was found that the character's paradigm of the modern demonological folkloric account contains both "classical" characters inherent in the samples of this genre of non-fairy tale prose, recorded in the XIX century (witches, the dead, vampires, housewives, mermaids, etc.) and new ones (yeti, aliens, etc.), the spread of which in the mythology of Ukrainians is probably due to general globalization trends of today. In addition, the "classic" images in the border of the XX–XXI centuries demonstrate modifications on several levels: 1) change of external characteristics (for example, the character of the house spirit in the usual clothes for modern man – a sports suit, tie, etc.); 2) contamination of the functions of demonological beings (for example, tickling and suffocation of victims by the house spirit for violating the behavioral norms of sacred space); 3) modernization and urbanization of topos markers (for example, localization of demonological creatures in the "apartment", "club", "school", etc.); 4) change of essential character's characteristics (for example, giving vampire semantics of the defender of the village, etc.); 5) reduction of the general level of semantics of threat from otherworldly beings, which can be explained by leveling the feeling of fear due to the saturation of information space products (movies, computer games, etc.) category "horror" with its connotation of fiction, fantasy, in contrast to demonological folkloric account in the reality of its content is believed to be one of the basic laws of non-fairy tale folk epic. In general, the modern folk epic demonstrates the prevalence of fluidity of the characters system: preserving the traditional plot elements and functions, the characters are replaced by the latest, inherent in the information space of today. The analysis of characters of demonological prose is topical, as it contributes to the understanding of the modern mythopoetic picture of the Ukrainian world.

Key words: folklore, prose, epic genre, folkloric account, demonology, character.

Постановка проблеми. Фольклор як колективна народна творчість із тривалою, багатотисячолітньою історією є не однорідним явищем, яке характеризується незмінністю жанрів і форм, системи мотивів і образної палітри, а живим комунікативним процесом, котрому властива рухомість на всіх рівнях як у синхронії, так і в діахронії. Одні жанри зазнають певної консервації, інші ж – повної чи часткової модифікації, наповнення новими сенсами, зміни мотивно-образної парадигми тощо. З-поміж усіх епічних фольклорних жанрів одним із найпродуктивніших сьогодні зостається демонологічна билиця, яка, зберігаючи жанрові константи, водночас фіксує рефлексії часткової зміни міфологічних уявлень народотворця. Тож аналіз її образів сприяє осмисленню сучасної міфопоетичної картини світу українства, що і становить актуальність дослідження.

Аналіз досліджень. Фіксація, публікація й едіція фольклорної прози, зокрема билиці, в Україні триває із XIX ст. Так, зразки билиць, котрі І. Франко називав «мітичними оповіданнями» (Франко, 2008: 492), а В. Гнатюк – прото «мітами» (Гнатюк, 1916: 38), поруч із легендами та переказами вміщено у класичних фольклорних збірниках П. Чубинського (Чубинський, 2008), Б. Грінченка (Гринченко, 1895), В. Гнатюка (Етнографічний збірник, 1902), (Етнографічний збірник, 1912), М. Левченка (Казки та оповідання з Поділля..., 1928) та ін. Значна кількість текстів сучасних билиць у записах Л. Іваннікової була опублікована наприкінці XX ст. М. Дмитренком (Українські міфи..., 1992).

Демонологічні образи неодноразово ставали об'єктом студій в українській фольклористиці: маємо на увазі насамперед розвідки І. Нечуя-Левицького (Нечуй-Левицький, 2003), А. Онищука (Онищук, 1909), П. Іванова (Іванов, 1893), В. Гнатюка (Гнатюк, 2000), (Гнатюк, 1981),

І. Огієнка (Іларіон, 1992) й ін. Не втратили актуальності дослідження цієї тематики й донині. Так, ґрунтовними сучасними працями є «Міфологічна легенда» (Давидюк, 1992) і «Первісна міфологія українського фольклору» (Давидюк, 2005) В. Давидюка, «100 найвідоміших образів української міфології» (Завадська та ін., 2002) колективу авторів під загальною редакцією О. Таланчук, «Українська міфологія» (Галайчук, 2016) і докторська дисертація «Традиційні демонологічні уявлення українців про домашніх духів» (Галайчук, 2021) В. Галайчука, «Жіночі образи української міфології "Колись русалки по землі ходили..."» (Буйських, 2018) Ю. Буйських, «Народна демонологія Бойківщини» (Войтович, 2015) Н. Войтович, «Українська міфологія. Божества і духи» (Кононенко, 2017) О. Кононенко, «Звірослов: Міфологема тваринного світу українців» (Мусіхіна, 2013) Л. Мусіхіної, «Духовна культура українців. Народна демонологія у загальнослов'янському контексті (XIX–XX ст.)» (Поріцька, 2017) О. Поріцької, «Гуцульська міфологія» (Хобзей, 2002) Н. Хобзей та ін.

Метою статті є осмислення константних і модифікаційних рис образної парадигми сучасної української демонологічної билиці.

Виклад основного матеріалу. Сучасні билиці, у яких фігурують демонологічні образи, засвідчують тяглість традиції та водночас наявність певних модифікацій. Так, у записаних Л. Іванніковою зразках кінця XX ст. опир, наприклад, зберігаючи традиційне значення демонологічної істоти, котра живиться людською кров'ю, позиціонується уже не як небезпечний, а сильний захисник свого села, який може щонаочі битися з мерцями, котрі можуть зашкодити мешканцям: «Мабуть, я знаю? Десь в'ни збиралися на якусь борбу. Може, з мертвими бився з якими... [То виходить, що живий опир вмере, то він перетворюється на мертвого

опира і починає нищити худобу й людей?] – Ну то до худоби він не, а тільки людей... Али до сво' сила він нічо' ни має, чо' він має, як він вмер і покинув собі заміну, шо він до то' має. Може, з друго' з яко' сила шкод робить, а до сво' чо'? [А як же він слабісць не пускає?] – А я шо знаю... Так кажуть. Якось ни пускає. Слабісць тоді в сило ни ввійде» (Записано Л. Іванніковою в 1987 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 96). Така конотація дещо перегукується із записами у XIX ст. А. Свидницького, який зазначав: «Опирі тільки по смерті шкідливі – страшні, а за життя, як і всі люди – нікому нічого не винен. По смерті опир ходить попід вікна і лоскоче в носі, де світло горить в хаті дуже допізна. Як хто сидить сам у хаті, то затикає вікна, щоб вогню на двір не видно було, бо опира привабить. Як залоскоче в носі, закрутить, то чоловік і чхне. Як нікому сказати «здоров» або хоч є кому, да не скаже, то сам собі скаже; бо як ні, то піллється кров з носа і вмереш. Це зветься потяв або підкосив опир» (Свидницький, 1985: 416.). Народна уява наділяє опира неймовірною силою, бо ж «казано – опир нечиста сила – кого не подужає!» (Свидницький, 1985: 42). Однак привертає увагу те, що у джерелах XIX ст. важливим елементом уявлень про небезпеку опира для всіх живих був момент його помирання незалежно від географії, а не захист мешканців свого села та загроза для інших місцин, як ми це бачимо у записах XX ст. Що ж до казкової прози, то у ній простежуються рефлексії уявлень про магічну силу опира та покровительство свого роду. Так, у казці «Про батька опира», записаній А. Свидницьким у 1860 р., померлий опир дає наймолодшому сину (віктимному герою, котрий тричі приходить ночувати на могилу батька замість старших братів), три чарівні дзвоники, за допомогою яких той здобуває богатирського коня, розбиває вороже військо й одружується із царівною (А. Свидницький зазначає, що ним записані три варіанти цієї казки з подібною сюжетною структурою) (Свидницький, 1985: 421–434).

Більшою чи меншою мірою сучасна билиця зберігає незмінність образів русалки та відьми, котрим властиві ті самі образні характеристики, що і зразкам, зафіксованим у попередні століття. Так, парадигмальні ознаки русалок у сучасних варіантах включають уявлення про них як померлих (найчастіше – потонулих) незаміжніх дівчат із розпущеним волоссям, у вінках, без одягу, які на Зелені свята співають, водять танки біля водойм, сміються, лоскочуть живих, загадують загадки тощо: «Кажуть, опівночі, тоді як місяць сходить...

Бо вже як місяць повний... Ни має значиння, який місяць, повний чи малий, а саме як сходить. То ше як перші півні ни співали, – то в'ни виходять на беризі, коло річки, сідають кружком і співають. І всі в вінках і в биндах. А голі, ни вбрані. І коси роспуцані. Як сходить місяць, то в'ни виходять, сідають на протів місяця колом таким і співають <...> Як потом він пождав вже, постояв, як місяць вже підійшов, то він бачить, шо сидят голі дівчата, багато голіх дівчат, круг такий, і в них коси роспуцані, на голові вінки. Ну то він і підійшов до їх тако близько-близько, то в'ни йо' як побачили, всі посхоплювалися, стали дуже сьміятися й в долоні плискати й в воду поцибали. Бо якбе він був такий простий, ни відьмар, то в'ни б йо' були залоскотали, а як він був відьмар, то в'ни взяли ти й повітали од йо'. Бо це такі лоскотухи. Ну ти й все» (записала Л. Іваннікова в 1987 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 60).

Так само мало змінився образ відьми, котра у народній билиці може бути вродженою і навченою, літає, обмастившись чарівною маззю, наділена здатністю до перевертництва та функцією викрадання молока: «Коли який отець має сім дочок, то сама наймолодша буде відьма. <...> Коли прийшло свято Юрія, вона взяла дійницю, намастилася таков мастев, що її ніхто не видів, сіла на коцюбу і поїхала через каглу /димар/ на готар /поле/. Разом з відьмами вона звибрала росу і молоко від кожної звірини і зайшла до свого села до сусіди, щоби відібрати молоко його дуже молокодайний корові» (записано Д. Шимчуком у 1883 р. у с. Сапогів Борщівського пов. Тернопільської обл.) (Українські міфи..., 1992: 75). Тексти не акцентують на описі зовнішності відьми. Найчастіше це «сусідка», рідше – «баба». Інколи молоко у сусідських корів викрадає відьмак – «чоловік» (власне, від відьми в аналізованих текстах його відрізняє лише гендер). Більшість текстів відповідають схемі: господар застає у своєму хліві якусь тварину → він пошкоджує їй якусь частину тіла → наступного дня виявляється, відьма / відьмак має травму на тому самому місці, що й пошкоджена тварина. Цікавим моментом сучасних текстів є те, що майже усі вони містять розв'язку із зізнанням відьми / відьмака у своїй демонічній суті й часто їхні обіцянки не шкодити більше господареві. На нашу думку, це зумовлене прагненням наратора потвердити своє потрактування образу як демонічного в умовах загального послаблення міфологічних уявлень суспільства сьогодення: «Коли бачить, коло корови сидить чужа кицька. <...> Як став ловити, а та кицька перекинулася жабою! Він тоді пойняв,

що то відьма. Зловив ту жабу, одрубав їй ногу та й випустив. На другий день приходять його сусідка з перев'язаною рукою до криниці по воду. Побачила його та й каже: “Навіщо ж ви мені, сусідо, пальці одрубали?!” (записано Л. Іванніковою в 1989 р. у с. Стецівці Звенигородського району Черкаської області) (Українські міфи..., 1992: 77).

Статичними також є порівняно зі зразками попередніх епох сучасні сюжети про відвідини мерцем своєї дружини, котра дуже плакала за чоловіком. Тексти засвідчують вагомий вплив християнства. Так, дієвим засобом позбутися «відвідин мерця» народна уява вважає хрест як протидію «нечистій силі»: «Дак їй посовітували... <...> Вона давай так, значить, мазать. Начинає – дак ото од порога починає й хрест пише. Ну, він перестав ходити. І вона виздоровіла. Оце так...» (записано Л. Іванніковою в 1989 р. у с. Гнідині Бориспільського району Київської області) (Українські міфи..., 1992: 109–110).

Сучасні міфологічні уявлення про потойбічні сили засвідчують певну контамінацію їхніх функцій. Зокрема, здатність лоскотати своїх жертв народ приписує не лише русалкам, а й мерцям, домовикам та ін., тож лоскотання у сучасній народній билиці постає однією з ознак, що вирізняє демонічних істот. Так, у билиці «Чому не можна на цвинтарі квіток рвати» йдеться про дівчат з «інтернату», які нарвали на цвинтарі букет і поставили у себе на підвіконні, а вночі «щось лоскотало їх всіх», а опісля поради «баби» викинути букет через вікно квіти підхопив «вихор» і «поніс десь – не знати куди» (записано Л. Іванніковою в 1983 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 127).

Аналогічний мотив лоскотання містять і билиці про домовика, образ якого найбільшою мірою зазнав «осучаснення» порівняно з іншими, традиційними для легенд і билиць попередніх епох. Постаючи нині (разом із відьмою) одним із найпопулярніших образів сучасної міфологічної неказкової прози, що можна пояснити причетністю до «свого» простору, домовик локалізується не лише у «хаті», а й у «квартирі» (наприклад, «під ванною»), у «школі» тощо. Опис зовнішності домовика включає елементи сучасного одягу: «Мати заснула, а як прокинулася вночі, то бачить, що йде по хаті чоловік – в чорних штанах і в білій майці» (записано Л. Іванніковою в 1984 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 67); «...З-під ліжка вилазить такий маленький чоловічок, в костюмі, в галстуку, біла рубашка і на курячих лапах»

(записано Л. Іванніковою в 1984 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 65–66). Останній зразок засвідчує високий рівень перенесення на домовика ознак русалки: з'явившись і караючи дівчат за голосний сміх уночі, він не лише залоскотує їх до смерті, а й загадує типову для текстів про русалок загадку: «Дівчата, а що лучче – петрушка чи полинь?», – через неправильну відповідь на яку «і залоскотав, кинувсь на них... <...> ...а в них тільки піна з рота пішла. То треба було сказати: “Полинь” і додати “сам собі згинь!” І знай. Що нема чо' серед ночі сміятися, бо що хоч може бути» (записано Л. Іванніковою в 1983 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 65–66).

Прикметно, що сучасні міфологічні уявлення наділяють можливістю наводити зуроки не лише відьму чи інших істот, які мають надприродні властивості, а фактично усіх людей. «Науку зуроків» можна засвоїти з будь-якого джерела, включаючи друковану продукцію, мережу інтернет тощо. Безсумнівно, це спричинено вічним інтересом людини до магії навіть в епоху розвитку інформаційних технологій.

Сучасна билиця демонструє також наявність плінності образної системи: зі збереженням традиційних сюжетних елементів і функцій відбувається заміщення персонажів на новітніх, властивих інформаційному просторові сьогодення. Так, типові для «класичних» текстів вурдалаки, польовики, лісовики та ін. значною мірою заміщуються інопланетянами, еті тощо (Наумовська, 2020: 74–75). Наприклад, еті, котрого, мовляв, зустрічають у Карпатах (поблизу м. Рахова), це – «звичайна істота, яка дуже схожа на постать мавпи – можна сказати, на горилу». Своїм страшним виглядом і велетенським зростом вона відлякує «очевидців»: «Оце щось кудлате, чорне... Я чув, що за мнов щось шумить, а шо шуміло, я вже був... ну, тікав додому, шо...»; «То було впоперек дороги – такі величезні сліди. І було досить таке неприємне відчуття, можна сказати, коли я це побачив»; «був глибокий сніг, а вони побачили, як дуже велика істота іде їм навпроти. Іде навпроти і вона була дуже, як-то кажуть, схожа на таке лохмате чудовисько із описом людей – воно було високе, десь два з половинов метри». За різними варіантами, еті можуть захищати людей від нявок, як чугайстри, або ж, навпаки, роздирають людей, особливо мисливців, крадуть городину у господарів, рибу у рибалок тощо (Містична Україна..., 2017).

Популярним образом сьогодення є інопланетяни, щоправда, не наділені ні позитивною, ні негативною конотаціями, а позиціоновані лише як

істоти «інших» світів: НЛО «...схоже на тарілку, це правда – на тарілку»; «“Ноччю, в двенадцять часов ночі, коли сіно крав.. у полі... і шо – нічого! Нормально, крав сіно і побачив круг”. – “І що круг робив?” – “Нічо’. Просто. Поднявся – полетів”»; «У нас тут ідуть розломи, шо плити зміщаються, і до нас тут постійно вони злязяться всі»; «Я їм казала: “Привіт, інопланетяне!” – Молчок!»; «Як тобі об’яснить? От круг – от тіпа тарелка, тепер квадрат ішов. Отета світяться вогні, шо вони фоткають. Ти поняв? Вони в конце місяця де-то прилітають і з полдесятого до поладіннадцатого... Сьодні не побачимо. Безполезно. В кінці місяця. Тим більше, жара» (с. Яблунівка Київської області, 2020 р.) (НЛО в Яблунівці, 2020). Отже, основною функцією цих персонажів, за народними уявленнями, є вивідування інформації про «цей» світ (як видно з тексту, інопланетяни «фоткають»).

Отже, сучасні міфологічні уявлення позначені дещо меншим рівнем відчуття загрози з боку потойбічних істот: «“А чо’ йо’ боялися?” – “Бо це була нечиста сила, злий дух”. – “То що він зробіть?” – “На’ він що зробіть – ніч’о!” – “То чо’ тікали?” – “Я там знаю, чо’ тікали? Таке було в людей поняття!”» (про чорта, записано Л. Іванніковою в 1987 р. у с. Губчі Старокостянтинівського району Хмельницької області) (Українські міфи..., 1992: 65–66.). Це спричинено, на наш погляд, загальним нівелюванням почуття страху через високий ступінь і значну кількість художніх фільмів, комп’ютерних ігор тощо категорії «horror», що сприймаються як вимисел, на відміну від міфологічної народної прози, яка, як відомо, попри свою фантастичність, має настановку на правдивість.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що образна парадигма сучасної демонологічної билиці вміщує як «класичні» образи, властиві зразкам цього жанру неказкової прози, зафіксованим у XIX ст. (відьми, мерці, упири, домовики, русалки тощо), так і нові (єті, інопланетяни та ін.), поширення яких у міфомисленні українців зумовлене, ймовірно, загальними глобалізаційними тенденціями сьогодення. Окрім того, «класичні» образи у билиці помежів’я XX–XXI ст. демонструють модифікації на кількох рівнях: 1) зміни зовнішніх характеристик (наприклад, зображення домовика у звичному для сучасної людини одязі – спортивному костюмі, краватці тощо); 2) контамінації функцій демонологічних істот (лоскотання й удушення домовиком жертв за порушення ними поведінкових норм сакрального простору); 3) осучаснення й урбанізації топосних маркерів (локалізації демонологічних істот у «квартири», «клубі», «школі» тощо); 4) зміни сутнісних образних характеристик (надання упиреві семантики захисника свого села та ін.); 5) зниження загального рівня семантики загрози з боку потойбічних істот, що можна пояснити нівелюванням почуття страху через насиченість інфопростору продукцією (фільмами, комп’ютерними іграми та ін.) категорії «horror» із її конотацією вимислу, фантастичності, на відміну від демонологічної билиці, у реальність змісту якої вірять, що є одним із основних законів неказкового народного епосу. Загалом проведене дослідження у жодному разі не претендує на вичерпність висвітлення характеристик образної системи сучасної билиці, а лише накреслює вектори майбутніх студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буйських Ю. Жіночі образи української міфології «Колись русалки по землі ходили...». Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 319 с.
2. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини. Львів : «Сполом», 2015. 228 с.
3. Галайчук В. Українська міфологія. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 288 с.
4. Галайчук В. В. Традиційні демонологічні уявлення українців про домашніх духів : дис. ... докт. істор. наук : 07.00.05. Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021. 528 с.
5. Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2000. 263 с.
6. Гнатюк В. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків. Вибрані статті про народну творчість. *Зап. наук. товариства ім. Шевченка*. Нью-Йорк, 1981. Т. 201. 288 с.
7. Гнатюк В. Українська народна словесність (в справі записів українського етнографічного матеріалу). Відень : Видання Союзу Визволення України, 1916. 48 с.
8. Гринченко Б. Д. Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях : в 3 т. Вып. 1 Рассказы, сказки, предания, пословицы, загадки и пр. 1895. Чернигов : Тип. Губ. Земства, 1895–1899. 308 с.
9. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. 309 с.
10. Давидюк В. Ф. Українська міфологічна легенда. Львів : Світ, 1992. 176 с.
11. Етнографічний збірник. Т. 1 : Галицько-руські народні легенди / зібрав Володимир Гнатюк / видає етногр. коміс. Наук. Т-ва ім. Шевченка. У Львові : Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка : 3 друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського. 1902. 215 с.
12. Етнографічний збірник. Т. 34 : Знадоби до української демонології. т. 2. вип. 2 / зібрав Володимир Гнатюк. У Львові : Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка. 1912. XXIV. 280 с.

13. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ : Орфей, 2002. 448 с.
14. Иванов П. В. Народные рассказы о домовых, леших, водяных и русалках (материалы для характеристики мирозерцания крестьянского населения Купянского уезда). Тип. Губернского правл. Харьков, 1893. 52 с.
15. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Історико-релігійна монографія. Київ : Обереги, 1992. 424 с.
16. Казки та оповідання з Поділля в записках 1850–1860-их рр. Випуск І–ІІ. / Упор. Микола Левченко. З передмовою акад. А. М. Лободи. У Києві: З друкарні Української Академії Наук, 1928. 598 (625) с.
17. Кононенко О. Українська міфологія. Божества і духи. Харків : «Фоліо», 2017. 191 с.
18. Містична Україна. Українська снігова людина. 2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xES6cneCmz0>
19. Мусіхіна Л. Звірслов: Міфологема тваринного світу українців. Київ : «Навчальна книга – Богдан», 2013. 191 с.
20. Наумовська О. Різномасштабні модифікації демонологічних образів народної билиці. *Художні феномени в історії та сучасності («Пам'ять та ідентичність»)* : тези доповідей VI Міжнародної наукової конференції. Харків : ФОП Бровін О. В. 2020. С. 74–75.
21. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : «Обереги», 2003. 144 с.
22. НЛО в Яблунівці. URL: <https://youtu.be/AEDChhYzWtE>
23. Онищук А. Матеріяли до гуцульської демонології. Записав в Зелениці, Надвірнянського повіта, 1907–1908 рр. <...> народний учитель. *Матеріяли до української етнології. Т. XI. Ч. 2.* Львів, 1909. 180 с.
24. Поріцька О. Духовна культура українців. Народна демонологія у загальнослов'янському контексті (XIX–XX ст.). Канів : «Ліка-К», 2017. 164с.
25. Свидницький А. Остатки от времен доисторических (Народные предания). *Роман. Оповідання. Нариси.* Київ : Наукова думка, 1985. 575 с.
26. Українські міфи, демонологія, легенди / упоряд. М. К. Дмитренко. Київ : Муз. Україна, 1992. 144 с.
27. Франко І. Я. Додаткові томи до зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 2008 р., т. 53. С. 489–493.
28. Хобзей Н. Гуцульська міфологія. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2002. 215 с.
29. Чубинський П. Праці етнографічно-статистичної експедиції в західно-руський край, спорядженої Імператорським Російським географічним товариством. Південно-Західний відділ: Матеріали і дослідження, зібрані д.чл. П. П. Чубинським : у 7 т. / Упорядкування і текстологія Степана Мишанича / Т. 2. Донецьк : Норд-Прес, 2008. 632 с.

REFERENCES

1. Buiskykh Yu. Zhinochi obrazy ukrainskoi mifologii “Kolys rusalky po zemli khodyly...” [Female characters of Ukrainian mythology “Once mermaids walked the earth...”]. Kharkiv: “Family Leisure Club”, 2018. 319 p. [in Ukrainian].
2. Voitovych N. Narodna demonolohiia Boikivshchyny. [Folk demonology of Boykivshchyna]. Lviv: Spolom, 2015. 228 p. [in Ukrainian].
3. Halaichuk V. Ukrainska mifolohiia. [Ukrainian mythology]. Kharkiv: “Family Leisure Club”, 2016. 288 p. [in Ukrainian].
4. Halaichuk V. V. Tradytiini demonolohichni uivlennia ukraintiv pro domashnikh dukhiv. [Traditional demonological ideas of Ukrainians about domestic spirits]. Dissertation... Doctor of Historical Sciences, 07.00.05. I. Krypyakevych National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Lviv, 2021. 528 p. [in Ukrainian].
5. Hnatiuk V. Narys ukrainskoi mifolohii. [Essay on Ukrainian mythology]. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2000. 263 p. [in Ukrainian].
6. Hnatiuk V. Ostanky peredkhrystianskoho relihiinoho svitohliadu nashykh predkiv. Vybrani statti pro narodnu tvorchist. [Remains of the pre-Christian religious worldview of our ancestors. Selected articles on folk art]. Notes of the Shevchenko Scientific Society. New York, 1981. T. 201. 288 p. [in Ukrainian].
7. Hnatiuk V. Ukrainska narodnia slovesnist (v spravi zapysiv ukrainskoho etnografichnoho materialu). [Ukrainian folk literature (in the case of records of Ukrainian ethnographic material)]. Vienna: Publication of the Union for the Liberation of Ukraine, 1916. 48 p. [in Ukrainian].
8. Grinchenko B. D. Etnograficheskie materialy, sobrannyye v Chernigovskoy i sosednih s ney guberniyah. V 3 t. Vyip. 1 Rasskazyi, skazki, predaniya, poslovitsyi, zagadki i pr. [Ethnographic materials collected in Chernigov and neighboring provinces. In 3 volumes. Issue 1 Stories, fairy tales, legends, proverbs, riddles and more]. 1895. Chernigov: Printing house of the Provincial Zemstvo, 1895 - 1899. 308 p. [in Ukrainian and Russian].
9. Davydiuk V. Pervisna mifolohiia ukrainskoho folkloru. [Primitive mythology of Ukrainian folklore]. Lutsk: Volyn Regional Printing House, 2005. 309 p. [in Ukrainian].
10. Davydiuk V. F. Ukrainska mifolohichna lehenda. [Ukrainian mythological legend]. Lviv: Svit, 1992. 176 p. [in Ukrainian].
11. Etnografichniy zbirnyk. T. 1 : Halytsko-ruski narodni lehendy / zibrav Volodymyr Hnatiuk. [Ethnographic collection. Vol. 1: Galician-Russian folk legends / collected by Volodymyr Hnatiuk] / published by the ethnographic commission of the Shevchenko Scientific Society in Lviv: Published by the Shevchenko Scientific Society: From the printing house of the Shevchenko Scientific Society under the charge of K. Bednarsky. 1902. 215 p. [in Ukrainian].
12. Etnografichniy zbirnyk. T. 34: Znadoby do ukrainskoi demonolohii. [Ethnographic collection. Vol. 34: Needs for Ukrainian demonology]. Vol. 2. Issue. 2 / collected by Volodymyr Hnatiuk. In Lviv: Published by the Shevchenko Scientific Society. 1912. XXIV. 280 s. [in Ukrainian].

13. Zavadska V., Muzychenko Ya., Talanchuk O., Shalak O. 100 naividomishykh obraziv ukrainskoi mifolohii. [100 most famous images of Ukrainian mythology]. Kyiv: Orpheus, 2002. 448 p. [in Ukrainian].
14. Ivanov P. V. Narodnyie rassказы o domovyih, leshih, vodyanyih i rusalkah (materialy dlya hapaktepistiki miposozepstaniya kpestyanskogo naseleniya Kupyanskogo uezda). [Folk tales about house, vultures, water and mermaids (materials for the characteristics of the worldview of the peasant population of Kupyansk district)]. Provincial Government Printing House. Kharkiv, 1893. 52 p. [in Russian].
15. Ilarion, mytropolyt. Dokhrystyianski viruvannia ukrainskoho narodu: Istoryko-relihiina monohrafiia. [Pre-Christian beliefs of the Ukrainian people: Historical and religious monograph]. Kyiv: Oberehy, 1992. 424 p. [in Ukrainian].
16. Kazky ta opovidannia z Podillia v zapysakh 1850–1860-ykh rr. Vypusk I–II. / [Tales and stories from Podolia in the records of 1850–1860. Issue I–II]. / Arranged by Mykola Levchenko. With a foreword by Academician AM Loboda. In Kyiv: From the printing house of the Ukrainian Academy of Sciences, 1928. 598 (625) p. [in Ukrainian].
17. Kononenko O. Ukrainska mifolohiia. Bozhestva i dukhy. [Ukrainian mythology. Deities and spirits]. Kharkiv: Folio, 2017. 191 p. [in Ukrainian].
18. Mistychna Ukraina. Ukrainska snihova liudyna. [Mystical Ukraine. Ukrainian snowman]. 2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xES6cneCmz0> [in Ukrainian].
19. Musikhina L. Zviroslov: Mifolohema tvarynnoho svitu ukrainsiv. [Zviroslov: Mythology of the animal world of Ukrainians]. Kyiv: “Textbook – Bogdan”, 2013. 191 p. [in Ukrainian].
20. Naumovska O. Riznochasovi modyfikatsii demonolohichnykh obraziv narodnoi bylytsi. [Different-time modifications of demonological images of the folk epic]. Art Phenomena in History and the Present (“Memory and Identity”): Abstracts of the VI International Scientific Conference. Kharkiv: Private individual Brovin O. V., 2020. Pp. 74–75. [in Ukrainian].
21. Nechui-Levytskyi I. Svitohliad ukrainskoho narodu. Eskiz ukrainskoi mifolohii. [Worldview of the Ukrainian people. Sketch of Ukrainian mythology]. Kyiv: Oberehy, 2003. 144 p. [in Ukrainian].
22. NLO v Jablunivci. [UFOs in Yablunivka.] 2020. URL: <https://youtu.be/AEDChhYzWtE> [in Ukrainian].
23. Onyshchuk A. Materialy do hutsulskoi demonologii. Zapysav v Zelenytsy, Nadvirnianskoho povita, 1907–1908 rr. <...> narodnyi uchyitel. [Materials on Hutsul demonology. Recorded in Zelenytsia, Nadvirna County, 1907–1908 <...> People’s Teacher]. Materials on Ukrainian ethnology. T. XI. Part 2. Lviv, 1909. 180 p. [in Ukrainian].
24. Poritska O. Dukhovna kultura ukrainsiv. Narodna demonolohiia u zahalnoslovianskomu konteksti (XIX–XX st.). [Spiritual culture of Ukrainians. Folk demonology in the Slavic context (XIX–XX centuries)]. Kaniv: Lika-K, 2017. 164 p. [in Ukrainian].
25. Svydnytskyi A. Ostatky ot vremen doystorycheskykh (Narodnye predanyia). [Remains from prehistoric times (Folk Tales)]. Novel. Story. Essay. Kyiv: Naukova dumka, 1985. 575 p. [in Ukrainian and Russian].
26. Ukrainski mify, demonolohiia, lehendy [Ukrainian myths, demonology, legends] / Compiler M. K. Dmytrenko. Kyiv: Muzychna Ukraina, 1992. 144 p. [in Ukrainian].
27. Franko I.Ia. Dodatkovy tomy do zibrannia tvoriv: u 50 t. [Additional volumes to the collection of works in 50 volumes]. Kyiv: Naukova Dumka, 2008, vol. 53, P. 489–493. [in Ukrainian].
28. Khobzei N. Hutsulska mifolohiia. [Hutsul mythology]. I. Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies, 2002. 215 p. [in Ukrainian].
29. Chubynskyi P. Pratsi etnografichno-statystychnoi ekspedyttsii v zachidno-ruskyi kraj, sporiadzhenoj Imperatorskym Rosiiskym heohrafichnym tovarystvom. Pivdenno-Zakhidnyi viddil: Materialy i doslidzhennia, zibrani d.chl. P. P. Chubynskym. U 7 t. [Proceedings of the ethnographic and statistical expedition to the western Rus region, equipped by the Imperial Russian Geographical Society. South-West Department: Materials and research collected by Full Member P. P. Chubinsky. In 7 volumes] / Arrangement and textology of Stepan Myshanych / Vol. 2. Donetsk: Nord-Press, 2008. 632 p. [in Ukrainian].